

Nr 316.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående inköp av Stenstugu gård i Endre med flera socknar, Gotlands län; given Stockholms slott den 27 september 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 27 september 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet.

I skrivelse den 15 september 1940 har Gotlands läns hushållningssällskap hemställt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt Sveriges utsädesförening att i samråd med lantbrukshögskolans jordbruksförsöksanstalt utarbета och av-giva förslag till inrättande av en efter de gotländska förhållandena avpassad försöks- och växtförädlingsverksamhet.

Sedan över framställningen avgivits yttrande av styrelsen för högskolan samt styrelsen för Sveriges utsädesförening, har Kungl. Maj:t den 25 april 1941 uppdragit dels åt högskolestyrelsen att genom jordbruksförsöksanstalten vid högskolan verkställa utredning rörande behovet av och lämpligaste sättet för anordnande av en dylik försöksverksamhet, och dels åt styrelsen

för utsädesföreningen att verkställa utredning i fråga om behovet av och lämpligaste sättet för anordnande av en växtförädlingsverksamhet, som vore anpassad efter de gotländska förhållandena, ävensom för anordnande av i sammanhang därmed stående försök.

Sedermera har Kungl. Maj:t i anledning av en av styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut i skrivelse den 10 november 1941 gjord framställning, varöver lantbruksstyrelsen avgivit infordrat utlåtande, den 30 december 1941 uppdragit åt högskolestyrelsen att vid den ifrågavarande utredningen jämväl taga i betraktande behovet av trädgårdsförsök på Gotland.

Med skrivelse den 26 mars 1943 har högskolans styrelse till Kungl. Maj:t överlämnat en på uppdrag av styrelsen verkställd utredning, däri bland annat anförts att behovet av en försöksgård på Gotland vore starkt motiverad men att det trots avsevärda ansträngningar icke visat sig vara möjligt att på Gotland finna en för ändamålet fullt lämplig gård, som för skäliga kostnader skulle kunna inrättas till försöksgård. Högskolestyrelsen har därför funnit sig böra förorda att Gotlands behov av försöksverksamhet tills vidare måtte tillgodoses genom inrättande av ett fast försöksfält.

Emellertid har därefter hushållningssällskapet i Gotlands län i skrivelse den 5 oktober 1944 — under förmälan att ägaren till Stenstugu gård i Endre m. fl. socknar, förre riksdagsmannen Arvid Gardell erbjudit sig försälja gården för att användas såsom försöksgård — hemställt att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt högskolestyrelsen, Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut samt utsädesföreningen att till förnyad prövning upptaga frågan om ordnande av en försöks- och växtförädlingsverksamhet på Gotland.

Sällskapets skrivelse har av Kungl. Maj:t remitterats till högskolestyrelsen, institutet och föreningen för yttrande. Högskolestyrelsen, som uppdragit åt en kommitté, bestående av generaldirektören H. Sylvan, professorn K. G. U. Sundelin och försöksgårdsföreståndaren J. H. Winkler att verkställa ytterligare utredning rörande inrättande på Gotland av en försöksgård, har med skrivelse den 31 januari 1946 till Kungl. Maj:t överlämnat en av kommitterade upprättad promemoria samt ett från högskolans försöksnämnd infordrat yttrande i ärendet. I skrivelsen har styrelsen förklarat sig tillstyrka ett av kommitterade i promemorian framlagt förslag om inköp av Stenstugu gård ävensom ett av dem uppgjort program för gårdens utbyggande till försöksgård.

Yttranden i ärendet ha därefter inhämtats av statskontoret, lantbruksstyrelsen, byggnadsstyrelsen, 1945 års jordbruksförsöksutredning, Gotlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott, styrelsen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, Sveriges utsädesförening och Svenska natur-skyddsföreningen.

I den av högskolestyrelsen överlämnande promemorian har inledningsvis lämnats följande uppgifter beträffande jordbruksförhållandena på Gotland.

År 1944 uppgick åkerarealen på Gotland till 83 812 hektar, arealen slåtteräng till 2 694 hektar, arealen kultiverad betesäng till 1 673 hektar, arealen annan betesäng till 17 909 hektar, arealen skogsmark till 130 806 hektar samt arealen övrig mark till 77 116 hektar. Den sammanlagda landsarealen utgör sålunda 314 010 hektar.

Åkerjordens användning i procent år 1944 framgår av nedanstående sammanställning.

Höstvete	7·2	Sockerbetor	3·1
Vårvete	0·2	Foderrotfrukter	4·1
Höstråg	10·0	Grönfoder av säd	0·9
Korn	5·7	Vall till slätter	27·1
Havre	1·8	Vall till fröskörd	0·5
Blandsäd	12·4	Annan vall	11·0
Ärter	0·5	Andra växtslag	5·3
Potatis	2·5	Träda och obrukad jord	7·7

Summa 100·0

Skörden per hektar inom Gotlands läns hushållningssällskaps område utgjorde i kilogram år 1944.

	Gotland	Hela riket		Gotland	Hela riket
Höstvete	1 700	2 180	Ärter	890	1 070
Vårvete	1 110	1 480	Potatis	7 060	10 340
Höstråg	1 430	1 780	Sockerbetor	23 190	32 790
Korn	1 290	1 840	Foderrotfrukter	23 160	29 660
Havre	1 030	1 310	Hö från odlad jord	4 240	3 770
Blandsäd	1 180	1 690			

Antalet husdjur av olika slag inom Gotlands läns hushållningssällskaps område utgjorde år 1944.

Hästar	14 041	Svin och grisar	20 303
Nötkreatur	40 871	Kaniner	4 702
Får och lamm	38 421	Fjäderfä	283 028
Getter och killingar	57	Bisamhällen	3 601

Antalet brukningsdelar i Gotlands län uppgick vid 1937 års jordbruksräkning till 7 212, varav 872 med en åkerareal under 1 hektar, 789 med en åkerareal om 1—2 hektar, 1 339 med en åkerareal om 2—5 hektar, 1 422 med en åkerareal om 5—10 hektar, 1 613 med en åkerareal om 10—20 hektar, 654 med en åkerareal om 20—30 hektar, 401 med en åkerareal om 30—50 hektar, 101 med en åkerareal om 50—100 hektar samt 21 med en åkerareal med mer än 100 hektar åkerjord. Nämnda år hade 1 471 brukningsdelar gödselstad av cement, 82 brukningsdelar gödselstad av annat material samt 1 019 brukningsdelar cementerad urinbrunn. Av åkerarealen 83 622 hektar var vid denna tidpunkt sammanlagt 30 316 hektar täckdikad.

I promemorian ha även lämnats vissa uppgifter angående Gotlands klimat.

År 1944 uppgick medeltemperaturen i Visby till + 6,9° och under månaderna april—augusti till respektive + 4,0°, + 8,6°, + 12,9°, + 16,2° och + 15,6°.

Antalet frostdagar i Visby under vegetationsperioden uppgick åren 1940—1943 till

	1940	1941	1942	1943
april	23	18	17	5
maj	4	7	3	1
juni	0	0	0	0
juli	0	0	0	0
augusti	0	0	0	0
september	0	0	0	0
oktober	0	0	0	0

Årsnederbörden i Visby (medeltalet för åren 1901—1930) utgör 513 mm. Motsvarande värde för Kalmar är 464 mm, för Linköping 511 mm, för Lund 616 mm, för Halmstad 746 mm och för Uppsala 544 mm.

Kommitterade ha beträffande nederbördsförhållandena vidare framhållit att Gotland vore utsatt för besvärande försommartorka, vilket framginge av följande sammanställning, däri upptagits dels den normala nederbörden i Visby under månaderna maj—juli, och dels nederbörden under dessa månader åren 1940—1943. (För jämförelse hade medtagits motsvarande uppgifter för Kalmar, Lund och Halmstad.)

	Visby		Kalmar		Lund		Halmstad	
	Års-nederbörd	Normal-nederbörd	Års-nederbörd	Normal-nederbörd	Års-nederbörd	Normal-nederbörd	Års-nederbörd	Normal-nederbörd
<i>1940</i>								
Maj	8·0	27·0	25·8	32·5	25·3	40·4	26·7	51·6
Juni	0·6	35·0	8·5	40·6	15·6	56·1	75·6	62·0
Juli	31·8	50·0	46·6	46·9	75·9	67·5	169·8	78·4
<i>1941</i>								
Maj	5·7	27·0	22·9	32·5	6·4	40·4	13·7	51·6
Juni	32·8	35·0	38·8	40·6	46·0	56·1	44·2	62·0
Juli	26·2	50·0	24·9	46·9	136·0	67·5	133·2	78·4
<i>1942</i>								
Maj	79·2	27·0	63·7	32·5	29·2	40·4	53·9	51·6
Juni	9·6	35·0	21·0	40·6	93·5	56·1	51·4	62·0
Juli	108·0	50·0	43·6	46·9	47·8	67·5	87·6	78·4
<i>1943</i>								
Maj	13·8	27·0	9·9	32·5	15·8	40·4	35·0	51·6
Juni	23·7	35·0	33·0	40·6	63·8	56·1	78·4	62·0
Juli	15·5	50·5	17·7	46·9	77·1	67·5	143·7	78·4

För att få belyst jordartsförhållandena på Gotland har statsgeologen G. Ekström verkställt jordartsundersökningar på vissa gårdar på Gotland. I ett den 3 november 1942 avgivet, i promemorian åberopat utlåtande har statsgeologen Ekström framhållit att de vanligaste jordarterna på Gotland vore kalkhaltiga moränleror och av dem uppkomna sandiga lättleror, torvjordar (myrjord), sand och styva sjöleror. I utlåtandet har ytterligare anförts följande.

Den gotländska moränen är kalkhaltig, enär den till stor del är bildad av öns berggrund, som utgöres av kalksten och mägersten. Den är dessutom ganska starkt lerig, vanligen moränmellanlera eller styv moränlera, och av

brunaktig färg (»rödlera» eller »pinnlera»). Moränen har i regel en mindre mäktighet, varigenom berggrunden ofta kommer nära markytan. Såväl i avseende på lerinnehåll som kalkhalt och sammansättning i övrigt, t. ex. i fråga om stenighet (i allmänhet tämligen låg stenprocent), erinrar den gotländska moränleran i hög grad om sydvästra Skånes morän, den baltiska moränen. Liksom denna är den också ofta omsvallad eller omlagrad i ytan.

Gotland låg efter inlandsisens avsmältning under havets yta, och moränen blev därigenom påverkad av havets vågor och bränningar. Man påträffar sålunda ofta ovanpå den orörda och relativt hårda, styva moränleran ett i allmänhet omkring 0,5 meter mäktigt lager av osorterad, d. v. s. grusig och sandig lättlera — en omsvällningsprodukt av moränleran. Lättleran övergår nedåt stundom i ren sand. Lättlerlaget finnes visserligen ej utbildad överallt men finnes dock här och var och stundom inom ganska stora områden. Dessutom varierar lagrets tjocklek och är ofta mindre än 0,5 meter, eller lättleran ingår endast i matjorden. Denna blir sålunda mera lättskött och lättbrukad i jämförelse med matjorden på de ställen, där moränleran även bildar själva ytlaget.

Torvmarker förekomma allmänt på Gotland, cirka 10 procent av totalarealen, och äro ofta odlade. Såväl lyckade som misslyckade torrläggningar av myrar ha utförts. Orsaken till de misslyckade företagen har i regel berott på att torvlaget varit alltför tunt, varvid det inom kort bortodlats, varigenom underlaget, bleket eller kalkgyttjan, kommit i dagen. Långt gående utdikningar ha också gjort att icke blott myren genom uppkomna grövre torksprickor i alven och därigenom ökad vattengenomsläpplighet blivit för torr, utan grundvattnet har också i en del fall sänkts alltför mycket inom angränsande fastmarksområde därigenom att den sprickiga berggrunden dränerats. På senare år har man emellertid flerstädes genom dämning i kanalerna höjt grundvattenståndet under vegetationstiden.

Gotlands kalkhaltiga jordmån har frambragt torvjordar av annan beskaffenhet än urbergsområdenas torvmarker, varför försöksresultaten från fastlandets torvjordar liksom för övrigt från ett flertal av fastmarksjordarna ej utan vidare kunna tillämpas på Gotland.

Sandjordar förekomma i stor utsträckning på Gotland. Vanligtvis ligga sandfälten i anslutning till isälvsavlagringarna, från vilka de äro utsvämmade.

I dalgångar och sänkor förekomma ofta mycket styva leror av glacial eller postglacial ålder. Men dessa sjöleror intaga i regel inga större områden. De förekomma dock spridda här och var på Gotland.

En försöksgård på Gotland bör även bli representativ för Öland. De båda öarna ha nämligen i stort sett samma jordarter och samma klimat. — De jordartstyper, som bära finnas på den blivande försöksgården, äro i ordning efter deras betydelse och utbredning följande: moränlera och dess omlagingsprodukt sandig lättlera, torvjord, sand och styv sjölera. Såsom en allmän regel kan framhållas att jordarna på Gotland växla mycket även inom mindre områden, varför det bör vara ganska svårt att erhålla en försöksgård med tillräckligt jämn jord.

I fråga om uppgifterna för en försöksverksamhet på Gotland å växtodlingens område ha yttranden avgivits till de av högskolestyrelsen tillsatta kommitterade dels den 1 april 1942 av föreståndaren för jordbruksförsöksanstalten professor Sundelin, dels den 9 augusti 1945 av föreståndaren för statens trädgårdsförsök professor F. Nilsson, dels ock den 11 juli 1945 av föreståndaren för Sveriges utsädesförening professor Å. Åkerman.

Professor Sundelin har i sitt yttrande till en början anmärkt att de för en försöksgård på Gotland viktigaste arbetsuppgifterna kunde sammanföras under följande punkter.

1. Växtföljdsförsök.
2. Jordbearbetningsförsök.
3. Fasta sortförsök i olika grödor.
4. Odlingstekniska försök med oljeväxter och hampa.
5. Fröodlingsförsök med lucern och andra vallväxter.
6. Undersökningar rörande beteskulturens anpassning till på ön rådande väderleksförhållanden.
7. Bevattningsförsök och andra undersökningar på den agronomiska hydroteknikens område.
8. Försök och undersökningar rörande stallgödselns tillvaratagande och användning.
9. Utfodringsförsök, speciellt inriktade på bekämpningen av på Gotland vanliga bristsjukdomar.
10. Trädgårdsförsök (i samarbete med statens trädgårdsförsök).
11. Växtförädlingsverksamhet med stråsäd, oljeväxter och vallväxter (i samarbete med Sveriges utsädesförening).

Om dessa uppgifter har professor Sundelin vidare anfört.

Den största svårigheten för en rationell växtodling på Gotland erbjuder den ofta återkommande svåra försommartorkan. Dessa svårigheter torde i viss mån kunna elimineras genom att i första hand inrikta odlingen på mot torkan resistent växtslag. Växtföljdsförsök kunna anvisa framkomliga vägar för en sådan omläggning av växtodlingens inriktning. Bearbetningsförsökens uppgift blir att undersöka möjligheten för en sådan omläggning av vårbruket, att markens fuktighet bevaras bättre än vid nu brukliga metoder.

Oljeväxtodlingen har, enligt redan föreliggande erfarenheter, visat sig äga goda förutsättningar på Gotland. En hel del odlingstekniska problem återstår emellertid ännu att lösa.

Fröodling är ett område, som hittills i mycket ringa grad fångat de gotländska lantmännens uppmärksamhet. Det kommer att bli en viktig uppgift för försöksgården att undersöka förutsättningarna för sådan odling samt att studera de modifikationer i odlingstekniken, som kunna vara påkallade av de på ön rådande väderleksförhållandena.

Betesskörden i nederbördsfattiga trakter erbjuder många betydelsefulla problem, som vänta på sin lösning. Man bör pröva olika fröblandningar, stallgödning, halmning och andra åtgärder, som kunna tänkas motverka torkans skördesänkande verkan. Uppmärksamheten torde även riktas på möjligheten för odling av foderväxter, som kunna ersätta betet under den kritiska tiden.

De hydrotekniska undersökningarna kommer väl i första hand att inriktas på försök med dämning. I den mån möjligheter för bevattning föreligger, får man även tänka sig att försöksgården kommer att anlitas för försök med bevattning inom ramen av den försöksverksamhet på detta område, som utföres under ledning av lantbrukshögskolans hydrotekniska institution.

Stallgödselfrågans betydelse gör det nödvändigt, att även den upptages till behandling vid försöksgården.

Trädgårdsförsöken synes i första hand bära inriktas på fruktodling, då denna odling bör ha goda förutsättningar på Gotland. Vidare är sparrisodlingen inom vissa trakter av ön av betydande omfattning.

Växtförädlingsverksamheten bör inriktas ej blott på de vanliga sädeslagen utan även på de specialodlingar, som äro eller kunna bliva av betydelse för Gotlands jordbruk.

Professor Nilsson har framhållit att vid en trädgårdsförsöksstation å Gotland borde utföras försök med olika slag av trädgårdsväxter under gotländska odlingsbetingelser. Verksamheten avsåges omfatta försök med alla de viktigaste köksväxtslagen, varvid särskilt sparris borde uppmärksammas såsom en betydelsefull växt för Gotland. Vidare borde fröodlingsförsök utföras med sådana köksväxter som morot, persilja, kål m. m. Med fruktträd och bärbuskar syntes böra planeras sort- och gödslingsförsök med i första hand äpple, päron och plommon samt vinbär, krusbär och jordgubbar. Därjämte torde det vara anledning planlägga särskilda bevattningsförsök.

Enligt professor Åkerman gäve de i många avseenden egenartade betingelser, som Gotland erbjöde såväl i klimatiskt hänseende som beträffande markbeskaffenheten, växtligheten och jordbruket, anledning förmoda att de sorter av de olika växtslagen, som odlades på fastlandet, ej vore lika lämpliga och lika väl anpassade för gotländska förhållanden eller att rent av delvis andra växtslag vore att förorda till odling på Gotland. Sveriges utsädesförening hade även länge haft sin uppmärksamhet riktad på Gotland och de speciella betingelser för jordbruket, som där vore rådande.

Professor Åkerman har i detta sammanhang vidare anfört följande.

Det har från utsädesföreningens sida sedan lång tid tillbaka varit ett önskemål att erhålla möjligheter bedriva en särskild försöks- och förädlingsverksamhet på Gotland för att därigenom kunna bliva i stånd att uppdraga för förhållandena därstädes lämpade sorter och växtslag. En dylik verksamhet har emellertid hittills ej kunnat komma till stånd, då erforderliga medel härfor saknats. För att dock i någon mån tillmötesgå det gotländska jordbrukets krav på ett till öns säregna klimat och jordmånsförhållanden anpassat odlingsmaterial har från föreningens filial i Kalmar län, numera förlagd till Ekerums gård på Öland, vissa jämförande försök med nya sorter varit utlagda på Gotland. Försöken ha omhänderhafts av länets jordbrukskonsulent. Dessa försök få dock anses allt för otillräckliga för tillgodoseende av Gotlands behov av lämpliga sorter. Efter överläggningar mellan föreningens tjänstemän om gotländska växtförädlingsfrågor har följande preliminära arbetsplan för en till Gotland förlagd växtförädlingsanstalt uppgjorts.

I fråga om höstvetete gäller det att i första hand få prövat en del nytt material ur korsningar dels med sorten Hansavete, som visat sig relativt torkresistent, dels ur korsningar med svenska lantveten samt med vissa torkresistenta sorter från sydöstra Europa och Nordamerika. Även vissa andra nya sorter, erhållna ur korsningar mellan syd- och mellansvenska sorter böra prövas. Därjämte böra korsningspopulationer utsås för naturlig selektion.

Vårvete har vanligen icke förutsättningar på Gotland, då det lider alltför mycket av försommartorka och ger cirka 20 procent lägre skörd än kornet. Dock finnes möjlighet att på vissa jordar odla vårvete. Selektion bör företagas i redan förefintliga korsningar mellan torkresistenta sorter.

Rågen är ett på Gotland i viss mån försummat sädeslag, som sannolikt i alltför hög grad ersatts med höstvetete. Den gamla lantrågen visar god anpassning och bör utnyttjas i växtförädlingen på samma sätt som nu sker i Norr-

land. Sålunda föreslås bearbetning av korsning mellan lantråg och Kungsråg II för förenande av anpassning med högre avkastning och styvare strå.

Kornet har stora förutsättningar på Gotland, men ingen av de förädlade sorterna passar lika bra som lantkornet under rådande torra. Bäst synes Majakornet vara, vilket får sin förklaring därav, att det härstammar ur korsning med Gullkorn, vilket senare härstammar från gotländskt lantkorn. Vissa nya sorter från Kalmarfilialen böra prövas i stor omfattning. Vidare böra korsningar med gotländskt lantkorn upptagas till bearbetning. På grund av Gotlands relativt milda klimat böra även arbeten med höstkorn (vinterkorn) igångsättas.

Havre synes gå bra på vissa jordar, men mellan olika sorter förefinnas mycket stora skillnader. Omfattande sortprövning av de vid Svalöv redan uppdragna nya linjerna synes mycket önskvärd. Därjämte böra korsningar utföras med torkresistenta havresorter. På Svalöv redan förefintligt korsningsmaterial med sådana sorter överlämnas till fortsatt bearbetning vid Gotlandsstationen.

Av vallväxter går lucernen bäst på Gotland. Ett omfattande försöksarbete är erforderligt för utrönande av lämplig stam, blandning, såningstid m. m. Fröodling av blålucern prövas redan i viss omfattning, men försöken borde om möjligt utökas för att eventuellt kunna medföra en förläggning av en blålucernproduktion till denna ö med rätt goda förutsättningar för en lucernodling. Även försök med tidig klöver böra igångsättas. Vid den nya filialstationen böra dessutom prövningar företagas med mera torkresistenta vallväxter, såsom gullucern, foderlost, hundäxing, knylhavre m. fl., samt sådana, som lämpa sig för odling på Gotlands myrjordar, t. ex. rörfilen, ängskavle, ängsvingel, sengröe. I och för uppdragande av för Gotland lämpade sorter av vallväxter bör utrymme finnas tillgängligt för utplanterande av urvalsmaterial av de olika arterna och härför erfordras arealer dels på fastmarks- och dels på myrjord,

Med de för Gotland säregna jordmånsförhållandena är det att vänta, att andra krav ställas på för landskapet lämpliga sorter av matpotatis än de, som i stort sett råda på fastlandet. Det bör vara av största intresse att i första hand mera ingående pröva det nu tillgängliga sortimentet. Sedan på detta sätt erfarenheter vunnits, bör en speciellt för Gotland avsedd förädlingsverksamhet kunna igångsättas med utsikter till framgång.

Det vill synas som om av till foder odlade rotfruktsväxter betorna och då i all synnerhet fodersockerbetorna gå bra till under de växtbetingelser, som erbjudas dem på Gotland. En utvidgad försöks- och därtill ansluten förädlingsverksamhet med detta foderrotfruktsslag är därför ett önskemål.

De nya växterna majs, soja och sötlupin samt raps, hampa och lin synas ha rätt stora förutsättningar på Gotland. Försöken därmed ha hittills givit ganska goda resultat. I synnerhet tilldrager sig hampa intresse, emedan hampa tidigare odlats på de gotländska myrarna i stor omfattning.

I anslutning till de återgivna yttrandena har i promemorian framhållits, att en försöksverksamhet å växtodlingens område, särskilt inriktad på att få fram sorter med stor motståndskraft gentemot torra och i övrigt lämpade för Gotlands klimat och jordmån, framträtt som en mycket angelägen statsuppgift. I detta sammanhang har påpekats att under krigsåren på Gotland igångsatts av avspärrningen särskilt betingade nya odlingar. Anförda synpunkter utgjorde starka motiv för behovet av en särskild försöksgård på Gotland, vilken samtidigt finge tjäna som trädgårdsförsöksstation och filial till utsädesföreningen.

Beträffande arealbehovet för försöksgården må nämnas att den för jordbruksförsöksverksamheten erforderliga försöksarealen uppskattats till cirka 20 hektar. Professor Nilsson har framhållit att det för trädgårdsförsökens utförande och planläggning torde vara lämpligast att avskilja vissa områden från egendomen, till att börja med cirka 13 hektar, vilka områden framtiden kunde disponeras för dylika ändamål. Enligt ett av utsädesföreningen uppgjort program för verksamheten vid en försöksstation på Gotland, vilket program upptog årlig prövning av cirka 190 sorter, skulle erfordras en jordareal om cirka 2 hektar. Härtill komme för småparceller en areal om cirka 2 hektar samt för utjämnande grödor en areal om cirka 4 hektar. Utsädesföreningen behövde sålunda disponera sammanlagt omkring 8 hektar åkerjord. De tre ifrågavarande institutionerna ansåge sig följaktligen tillsammans behöva en åkerareal om cirka 41 hektar.

I promemorian har framhållits att det visat sig svårt att på Gotland få inköpa en till försöksgård lämplig gård till skäligt pris. Av länets hushållningssällskap hade föreslagits sex gårdar. Sällskapet hade dessutom verkställt preliminär undersökning av åtskilliga andra gårdar. Av de föreslagna sex gårdarna hade emellertid samtliga utom Stenstugu gård befunnits icke vara lämpliga som försöksgård.

I promemorian har beträffande Stenstugu gård lämnats bland annat följande uppgifter.

Gården består av jordregisterfastigheterna Stenstugu 2¹, Fjälls Stora 1¹¹ och Hulte Lilla 1¹¹ i Endre socken samt Digeråkra 1° i Barlingbo socken. Gården är belägen 13 km öster om Visby och 1,5 km från Sylfaste järnvägsstation. Totalarealen uppgår till omkring 260 hektar, därav 82,5 hektar åker med myr, 26 hektar ängsmark (betesmark) med lövskog, 131 hektar skogsmark, 1,5 hektar tomt och trädgård samt 20 hektar övrig areal. Taxeringsvärdet utgör 123 600 kronor, därav jordbruksvärde 93 300 kronor samt skogsvärde 30 300 kronor.

Å gården finnes mangårdsbyggnad, innehållande 14 rum och 2 kök, samt flygelbyggnad, magasin, ladugårdsbyggnad, vagnslider, häststall, smedja, foderlada, två hönshus och fyra arbetarbostäder. Byggnaderna äro delvis i gott och delvis i mindre gott eller dåligt skick. Gården är elektrifierad. Å gården finnas två 21 meter djupa borrhunnar.

Värdet av den årliga avkastningen av skogen har beräknats till omkring 3 500 kronor för år. De priser, som vid värderingen kommit till användning, motsvara de under 1943 gällande normalpriser och i den fria marknaden under jämförliga förhållanden uppnådda marknadspriser. Bruttovärdet utgör efter en kapitalisering efter 4,5 procent cirka 79 000 kronor. Kapitaliserade värdet av beräknade avgående poster uppgår till ungefär 19 000 kronor, varför nettovärdet utgör cirka 60 000 kronor eller per hektar produktiv skogsmark 461 kronor.

I promemorian har framhållits att efter den företagna värderingen ha endast mycket obetydliga avverkningar skett, varför skogen finge anses ha ett värde av minst 60 000 kronor.

Med hänsyn tagen till att skogens värde enligt vad i promemorian uttalats vore omkring 30 000 kronor högre än taxeringsvärdet samt till svårigheten

att anskaffa lämplig gård för ändamålet tillstyrktes i promemorian att gården inköptes för 175 000 kronor. Preliminärt köpeavtal har upprättats med ägaren. Enligt detta säljes fastigheten i befintligt skick samt skall tillträdas den 14 mars 1947.

I fråga om jordförhållandena har uppgivits i huvudsak följande.

På Stenstugu gård finnas de typiska gotlandsjordarna representerade. Huvuddelen av egendomen utgöres emellertid av lättare jordslag, sand, svagt lerig sand och sandig lättlera, varför gården endast kommer inom klassen medelgod egendom. Med hänsyn till gödsling o. d. kan gården anses vara i ungefär medelgod kultur och ej alltför uppgödslad.

Styv lerjord förekommer ej. Visserligen finnas ett par områden med mycket styv lera i alven, men matjorden är mindre lerig eller en mellanlera. Myren är jämförelsevis grund, men då den har odlats länge och den egentliga sättningen för länge sedan är avslutad, torde det dröja ännu en del årtionden, innan kalkgyttjan eller bleket plöjes upp i synnerhet om området får ligga såsom vall eller betesmark. Sanden och den svagt leriga sanden ha något för stor utbredning på de övriga jordslagens bekostnad. Den areal, inom vilken moränlera förekommer, cirka 8 hektar, torde dock vara tillräcklig ur försökssynpunkt.

Gården ligger centralt på ön och ungefär på gränsen mellan vad man brukar beteckna såsom norra och södra Gotland och härtill kommer närheten till Visby och Roma. Egendomen har en väl samlad och tilltalande ägofigur. Stora naturliga betesmarker i form av lövängar finnas. Dessa böra nog i framtiden i stor utsträckning bibehållas relativt orörda men kunna möjligen till en mindre del uppodlas, ifall det skulle bli erforderligt att ur försökssynpunkt utvidga åkerarealen.

I promemorian har vidare upptagits ett förslag i fråga om gårdens utbyggande till försöksgård, därvid verkställda beräkningar beträffande engångskostnader för erforderliga ombyggnads- och nybyggnadsarbeten och för inköp av inventarier samt beträffande årliga utgifter. Engångskostnaderna ha beräknats för försöksgården till 554 300 kronor, varav köpeskillingen utgör 175 000 kronor, för trädgårdsförsöksstationen till 115 100 kronor och för utsädesföreningens filial till 66 800 kronor. De årliga utgifterna ha beräknats för försöksgården till 21 700 kronor, för trädgårdsförsöksstationen till 21 800 kronor och för utsädesföreningens filial till 17 800 kronor. För budgetåret 1946/47 skulle enligt kommitterade erfordras 40 000 kronor till inköp av inventarier, 5 000 kronor till vissa dräneringsarbeten samt 30 000 kronor till arvode åt försöksföreståndare och till driftskostnader.

I de avgivna *yttrandena* ha de nu ifrågavarande förslagen i allmänhet tillstyrkts.

Styrelsen för lantbrukshögskolan har i sitt yttrande förklarat sig livligt förorda det framlagda förslaget om inköp av Stenstugu gård. Styrelsen har likaledes tillstyrkt det uppgjorda programmet för gårdens utbyggande till försöksgård, därvid styrelsen dock framhållit att detaljer i programmet kunde bliva föremål för närmare överväganden. Styrelsen har i anslutning härtill hemställt att för budgetåret 1946/47 anvisades för inköp av Stenstugu gård

ett anslag av 175 000 kronor och för inventarier m. m. för försöksgården ett anslag av 75 000 kronor.

Lantbruksstyrelsen har framhållit att förhållandena på Gotland syntes vara så speciella att inrättande av en särskild försöksgård på ön skulle vara fullt motiverad. Det föreliggande förslaget till definitiv lösning av frågan om försöksgård på Gotland funne sig styrelsen i princip kunna godtaga. Styrelsen förordade därför att förslag i ämnet förelades riksdagen i enlighet med högskolestyrelsens förslag.

Även 1945 års *jordbruksförsöksutredning* har uttalat att den särställning i avseende på klimat och jordbeskaffenhet, som Gotland intoge, motiverade att en försöksgård inrättades på ön. Ett tillskapande av en försöksgård på Gotland syntes icke behöva komma att stå hindrande i vägen för ett genomförande av eventuella förslag från utredningens sida.

Statskontoret har i sitt yttrande starkt ifrågasatt om tillräckliga skäl kunde föreligga att — åtminstone i nuvarande statsfinansiella läge — inrätta en försöksgård på Gotland, vilken i kostnad för inköp och iordningställande skulle draga ett belopp icke obetydligt överstigande 500 000 kronor.

För den vetenskapliga forskningen på jordbrukets område är det med hänsyn till de stora skiljaktigheter som beträffande klimat och jordförhållanden råda inom olika delar av vårt land nödvändigt att fältmässigt få fullfölja och pröva sina undersökningar och rön. Försöksgårdssystemet har därför under årens lopp undan för undan byggts ut genom att försöksgårdar kommit till stånd inom olika odlingsområden. Frågan om anskaffande av en försöksgård för Gotlands län har såsom framgår av vad inledningsvis anförts sedan länge varit under övervägande. De ganska säregna förhållanden med avseende å klimat och jordarter, som förefinnas inom detta län, synas starkt påkalla att en försöksverksamhet där kommer till stånd, som inriktar sig på att lösa de problem, vilka uppkomma för jordbruket och trädgårdsodlingen på grund av nyss berörda förhållanden. Det torde därvid framför allt gälla att få fram sådana sorter av utsäde och fruktträd, som kunna uthärda den förhållandevis svårartade torka vilken under vissa årstider merendels råder på Gotland och som tillika passa för de där vanligen förekommande jordarterna. De hörda myndigheterna och korporationerna ha under hänvisning till nu berörda synpunkter även så gott som undantagslöst varmt tillstyrkt att en försöksgård snarast inrättas på Gotland.

Såsom framgår av vad i ärendet förekommit ha stora svårigheter förelegat att finna en för ändamålet lämplig gård på Gotland. Först efter långvariga undersökningar och förhandlingar har det nu föreliggande förslaget om inköp av egendomen Stenstugu gård kunnat framläggas av myndigheterna. Av utredningen framgår att gården ur de skilda synpunkter som böra beaktas synes i stort sett väl motsvara de krav, som måste ställas på en försöksgård på Gotland. Den för gården begärda köpeskillingen torde kunna anses godtagbar. Det kan måhända med hänsyn till den pågående utredningen rörande jordbruksförsöksverksamheten med visst fog ifrågasättas huruvida icke

*Departements-
chefen.*

resultatet av denna utrednings arbeten bör avvaktas, innan slutlig ståndpunkt tages till spörsmålet om inköp av ifrågavarande egendom. Emellertid har utredningen för sin del icke ansett så vara förhållandet utan tvärtom funnit det önskvärt att en försöksgård inrättades på Gotland. I betraktande av att det sålunda synes synnerligen påkallat med en försöksgård inom länet och då stora svårigheter att anskaffa en för ändamålet lämplig sådan uppenbarligen äro för handen, finner jag mig böra tillstyrka att inköp av ifrågavarande gård, beträffande vilken preliminärt köpeavtal med giltighet till den 14 mars 1947 träffats, nu kommer till stånd. Det för ändamålet erforderliga beloppet, 175 000 kronor, torde böra äskas å tilläggsstat I å kapitalbudgeten för budgetåret 1946/47 under rubriken Statens affärsverksfonder: Domänverket. Anvisandet av medel för verkställande av erforderliga ombyggnader av gården för att den skall kunna bli användbar för sitt ändamål, liksom ock för avlöning av personal vid försöksgården torde däremot få anstå till dess 1945 års jordbruksförsöksutredning framlagt sina förslag rörande försöksverksamhetens organisation. Tills vidare synes gården kunna omhändervahas efter Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Inköp av Stenstugu gård i Gotlands län* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å kapitalbudgeten under Statens affärsverksfonder: Domänverket anvisa ett investeringsanslag av ..... kronor 175 000.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Benno Gårdsten.